

چکیده:

آزادی مقوله‌ای است که از دیرباز مورد بحث فیلسوفان و دین‌شناسان و متفکران سیاسی و اجتماعی بوده آزادی با دامنه مفهومی وسیع است که مباحث گسترده‌ای در آن وجود دارد آزادی عنصری است که هر انسان آزادی‌خواه را به سوی خود جذب می‌کند گرچه مفهوم آزادی جز مفاهیم بدیهی محسوب می‌شود و برای هر قلب سلیمی از خورشید روشن‌تر است ولی رسیدن به حقیقت آن کاری پس دشوار و پیچیده است چه آدمیانی که در طول تاریخ شعار آزادی و آزادگی سر دادند ولی بعدها به وسیله همین آزادی پرداختند و عده‌ای از فیلسوفان و متکلمان برای کسب و تامین آزادی ملت‌های مختلف بسیار کوشیدند ولی با سوء استفاده ارباب سیاست و پول آزادی انسانی به آزادی حیوانی و جنسی تبدیل گشت . در این مقاله برای فهم دقیق مفهوم آزادی به بررسی آیات قرآن پرداخته تا از طریق زبان وحی حقیقت آزادی را شناسانده و در پرتو این کتاب آسمانی گستردگی و مرزهای آن را نشان دهد این مقاله شان می‌دهد در قرآن کریم از جهات مختلف و آزادی پرداخته شده است آزادی فلسفی، جنسی، معنوی، اجتماعی، فکری از زمینه های مختلف تحلیل این مفهوم است

کلید واژه : آزادی ،اسلام ،مفهوم ،قرآن ،فلسفی

^۱ نام و نام خانوادگی : نازنین رستمی طلبه حوزه حضرت نرجس یزدانشهر
Nazaninrostamiii1380@gmail.com

قرآن به عنوان مهم‌ترین مکتوب مسلمان بر آزادی به ویژه آزادی معنوی و اجتماعی بشر صحنه گذارده است آیاتی بیشمار وجود دارد که انسان را در تعیین سرنوشت خویش آزاد می‌داند برای مثال قرآن انتخاب دین را مسئله‌ای به شمار آورده است که انسان‌ها با کمال آزادی باید آن را بپذیرند موضوعی که در دنیا امروز نیز مهم فرض می‌شود در کار دین اکراه روا نیست چرا که راه از بی‌راهه به روشنی آشکار شده است این مسئله نشان می‌دهد که گرچه آزادی مفهومی مدرن تلقی می‌شود اما رگه‌های مختلفی از مضامین و مصادیق آزادی را می‌توان در قرآن به وضوح مشاهده کرد و پرتو آزادی مذهبی اسلام سایر ادیان الهی اجازه دارند در سرزمین‌های اسلامی اقامت گزینند و از حقوق اجتماعی بهره‌مند شوند از منظر قرآن برانگیخته شدن انبیا و رسولان الهی برای تأمین و تحقق آزادی معنوی و اجتماعی بشر بوده است و برای ایجاد محقق شدن آزادی انبیا مبعوث شدن آزادی در دنیای امروز دغدغه انسان است در گذشته‌های دور نیز مورد توجه و تأمل آدمی بوده است اساساً انسان همواره گرفتار آزادی و از آن انفکاک ناپذیر بوده چنانکه صدرالدین شیرازی بر این باور است که انسان موجودی مختار است و آدمی چاره‌ای از اختیار و آزادی ندارد به دیگر سخن انسان به ناچار باید مختار و آزاد باشد و هرچه در عالم است ارای طبع ای ویژه‌ای است به جز انسان که در اختیار نیروی خویش است بنابراین آزادی در طبع انسان

نهاده شده و اضطراری وجود او است قرآن کتاب آسمانی است و برای هدایت آدمی بر پیامبر ازل شده است نمی تواند در برابر مهم ترین مسئله حیات بشری سکوت نماید

چیستی آزادی:

اگر آزادی چند مولفه اساسی داشته باشد بی شک یکی از مهم ترین آنها انتخاب و نقش داشتن مردم در تاسیس و تداوم حیات سیاسی جامعه است از این رو مولفه اساسی آزادی انتخابگری و گزینشگری است در واقع آدمیان با اختیار خویش دست به انتخاب می زنند و ضمن مشارکت در حیات سیاسی جامعه حکومت و حاکمان خویش را برمیگزینند مولفه انتخابگری و گزینش در حوزه عمومی که در معنای آزادی سیاسی کاربرد دارد ارتباط مستقیم و ویژه ای با مفهوم آزادی می یابد که برخی از فیلسوفان مسلمان از آن یاد کرده اند مطهری درباره مفهوم آزادی می گوید آزادی یعنی نبودن هست مبارزه می کند انسان هایی هستند که تن به وجود مانع نمی دهند در اینجا فقدان مانع به منظور رشد استعداد ها و طی کردن مسیر کمال است با چنین تعریفی ابعاد مختلف مفهوم آزادی روشن می شود موانع آزادی از جهتی ممکن است درونی و از جهتی بیرونی باشد بر این اساس آزادی از یک سو بعدی معنوی و از سوی دیگر بعد اجتماعی و سیاسی می یابد

مطهری درباره آزادی اجتماعی می‌گوید بشر باید در اجتماع از ناحیه سایر افراد اجتماع آزادی داشته باشد دیگران مانعی در راه رشد و تکامل او نباشند اوران محبوس نکنند که جلو فعالیتش گرفته شود دیگران او را استثمار نکنند و استخدام نکنند یعنی تمام قوای فکری و جسمی او را در جهت منافع خودشان به کار نگیرید

مطهری با تعریف مفهوم آزادی به آزادی معنوی و اجتماعی دست می‌یابد تحلیل مطهری از آزادی اجتماعی به مفهوم آزادی سیاسی به طور عام اشاره دارد که امروزه در ادبیات سیاسی به کار می‌رود

ضرورت آزادی :

مفهوم ارائه شده از آزادی بیش از هر چیز ناظر به عنصر انتخاب آدمی است انسان با انتخاب خود در تاسیس حکومت و گزینش کارگزاران نقش ایفا می‌کند و نوع و شیوه زندگی در زیست جمعی خود را برمی‌گزیند متأسفانه انسان در ازمنه گذشته همواره از فقدان این عنصر در رنج و عذاب بوده است این مسئله در گفته‌های متفکران مسلمان نیز مورد توجه و تحلیل قرار گرفته است مطهری بر این باور است که فقدان آزادی‌های اجتماعی و سیاسی یکی از گرفتاری‌های بشر در طول تاریخ بوده است یکی از مقاصد انبیا به طور قطع این است که آزادی

اجتماعی و عدالت اجتماعی را تامین کنند و با انواع بندگی ها و بردگی های اجتماعی و سلب آزادی هایی که در اجتماع هست مبارزه کنند^۱

در مقام پرستش جز خدای یگانه چیزی را پرستش نکنیم نه مسیح را و نه اهرمن را و اینکه هیچ کدام از ما دیگری را بنده و برده خودش نداند یعنی نظام آقایی و نوکری ملغا نظام استثمار ملغا نظام لامساوات ملغا هیچ کس حق استثمار و استعداد دیگری را نداشته باشد^۲ سخن مطهری در اثبات آزادی اجتماعی و سیاسی اشاره به آیه ای از قرآن کریم دارد که می فرماید بگو ای اهل کتاب بیایید بر سر سخنی که بین ما و شما یکسان است بایستیم که جز خداوند را نپرستیم و برای او هیچ گونه شریکی نیاوریم و هیچکس از ما دیگران را به جای خداوند به خدایی نگیرد^۳ گرچه در نوشته های مطهری بر آزادی اجتماعی و سیاسی تاکید بسیاری شده است و در نگاه وی آزادی اجتماعی و سیاسی مقدس است چنانکه در دنیای امروز این گونه است به باور مطهری آزادی معنوی ارزش افزون تری دارد در واقع آزادی معنوی مبنا و زیربنای آزادی اجتماعی است از این منظر پیامبران آمده اند تا آدمیان را علاوه بر کسب آزادی اجتماعی در دستیابی به آزادی معنوی نیز مساعدت نمایند از این منظر آزادی اجتماعی بدون آزادی معنوی ممکن نیست مطهری معتقد است درد امروز جامعه بشری این است که می خواهد آزادی اجتماعی را تامین کند ولی در پی

^۱ مطهری مرتضی فلسفه تاریخ ص ۱۴

^۲ مطهری مرتضی گفتارهای معنوی ص ۱۷-۱۸

^۳ آل عمران ۶۴

وجود انسان هزاران قوه نیرومند هست، انسان شهوت دارد، غضب دارد، حرص و طمع دارد، جاه طلبی و افزون طلبی دارد و در مقابل عقل دارد، فطرت دارد، وجدان اخلاقی دارد. انسان از نظر معنا، از نظر باطن و از نظر روح خودش ممکن است یک آدم آزاد باشد و ممکن هم ست یک آدم برده و بنده باشد؛ یعنی ممکن است انسان بنده حرص خودش باشد، اسیر شهوت خودش باشد، اسیر خشم خودش باشد، اسیر افزون طلبی خودش باشد و ممکن است از همه اینها آزاد باشد» با این بیان، واضح است که «بزرگترین برنامه انبیا، آزادی معنوی است» تا انسان از بند همه اسارت‌های نفسانی آزاد گردد.^۱

^۱ همان ص ۳۲-۱۹

نتیجه گیری:

ارباب ابهام در مفهوم آزادی باید گفت با توجه به پیشینگی این مفهوم در اسلام هرگاه از این مفهوم یاد می‌شد همانا آزادی جنسی و فساد و آزادی در فحشا در ذهن‌ها متصور می‌شد از این رو باید گفت همچنان مفهوم آزادی پیچیده و مبهم است زیرا چرخش زبانی به نفع آزادی و برای فهم آزادی صورت نگرفته است در واقع مفهوم جدید آزادی را به نادینی و فساد و فحشا و آزادی جنسی و بی‌قیدی و بی‌بندی مذهبی و غیر مذهبی تفسیر می‌کنند و از درک مفهوم نو آزادی چشم پوشید در حالی که آزادی مفهومی متعالی دارد و ودیعه‌ای الهی و جوهر انسان است که تنها خلیفه خداوند شایسته بهره‌مندی از آن قرار گرفته است که می‌تواند با تغییر نگاه و فهم درست آزادی می‌توان با نگاه عمیق‌تر به آموزه‌های قرآنی نگرست و به زندگی رنگ و بوی دیگری بخشید از آنجا که تاثیرگذاری حوزه آزادی گسترده است این رنگ و بو و همه حوزه‌های حیات جلا می‌بخشد و ثمرات شیرینی را نصیب می‌نماید

آزادی موهبتی الهی است که بر اساس حکمت بالغه داوند به انسان‌ها عطا و در تشریع احکام یک پیش فرض تلقی شده است ولی بدون شک آزادی تامین کننده سعادت انسان آزادی حیوانی نیست و در همه جوامع بر طبق همه ادیان و مکاتب دارای حدودی است زیرا آزادی مطلق با بندگی نسبت به خدا توحید و با حق فطری انسان، یعنی اجتماعی بودن قابل جمع نیست.

فهرست منابع

- *قران آیت الله آملی تفسیر تسنیم چاپ دوم نشر قم ۱۳۹۵
- *نهج البلاغه مترجم مرحوم محمد دشتی نشر معارف نهج البلاغه ۱۳۹۵
- ۱ دهخدا علی اکبر لغت نامه جلد ۱ چاپخانه مجلس تهران ۱۳۲۵
- ۲ مطهری مرتضی فلسفه تاریخ چاپ ۱۳۶۶
- ۳ مطهری مرتضی گفتارهای معنوی چاپ ۵۳۶۶
- ۴ مطهری مرتضی پیرامون انقلاب اسلامی چاپ ۱۶۳۷۸
- ۵ مطهری مرتضی نقدی بر مارکسیسم چاپ ۱۱۳۹۹
- ۶ مطهری مرتضی آشنایی با قرآن جلد ۳ چاپ ۳۵۱۴۰۰
- ۷ مطهری مرتضی انسان و سرنوشت چاپ ۵۰۱۳۹۶
- ۸ مطهری مرتضی پیرامون جمهوری اسلامی چاپ ۱۸۱۳۸۴
- ۹ مطهری مرتضی مسئله حجاب چاپ ۱۲۹۱۴۰۰

۱۰- مطهری مرتضی اخلاق جنسی در اسلام و جهان غرب چاپ ۴۷ صدر ۱۴۰۰

۱۱- مکی عقلی حسن محمد الالهیات علی هدی الکتاب و السنه و العقل جلد ۲ چاپ ۷

موسسات تعلیمات و تحقیقاتی امام صادق ۱۳۸۱

۱۲- یزدی حسین گردآورنده آزادی از نگاه استاد مطهری ۱۳۷۹

مقالات

۱۳- رضوانی محمدرضا آزادی انواع و حدود آن از دیدگاه اسلام و اندیشمندان اسلامی مجله

نسیم کوثر زمستان ۱۴۰۲

۱۴- کلیاسی فهیمه شناسایی آزادی و دیدگاه قرآن بهار و تابستان ۱۳۹۳

۱۵- عباسی فرهاد درآمدی بر اندیشه های اجتماعی شهید مطهری حقوق ملل بهار ۱۳۸۲

۱۶- عباسی فرهاد آزادی و مبانی آن از دیدگاه شهید مطهری حقوق ملل تابستان ۱۳

